

P.S. Podľa Willyho informácií začínajú teraz deportácie u Baruch¹³³ Žiaľ, Willy tam nie je, takže nemôže v tejto veci nič urobiť. Či tamojší W. je vyrozumiený, resp. či je možné s ním hovoriť, muselo by sa zistiť.¹³⁴

Yad Vashem, Jeruzalem, SM 20/94

10.

1943, marec, 24. V liste pravdepodobne Salymu Mayerovi opisuje tragickú situáciu v poľských koncentračných táboroch, kam smerovali rodinné transporty. Očakáva rokovanie s nemeckým poradcom o jeho ďalších finančných podmienkach.

Je mi priam na zúfanie, že naša kuriérna služba už niekoľko mesiacov prakticky nefunguje. Musím preto pripomenúť svoje doterajšie listy, že keď je možné vyslať kuriéra, treba reagovať na všetky naše žiadosti, resp. dopyty, nakoľko nikdy nevieme, kedy to bude zase možné. Pripomínam náš telefonický rozhovor z 23. t.m. Z Natanových výkladov usudzujem, že všetko je v štádiu príprav a čaká sa iba na odchod kuriéra. Takisto potvrdzujem list nášho strýka Sallyho z 24. minulého mesiaca, ktorý je v súlade s Natanovými slovami.

Neviem dostatočne citovo vyjadriť, ak mám tak vo svojom mene, ako aj v mene všetkých, čo najvrejšie poďakovať za Vašu účinnú pomoc. Nech Vás k ďalším činom povzbudí vedomie, že ste mohli zachraňovať v posledných dňoch a hodinách tisíce životov pred ich úplným zničením.

Od poslednej správy mám pre Vás nasledujúce informácie.¹³⁵ V uskutočňovaní prerušeného programu plánovaného na mesiac marec došlo k presunu a to preto, že sme dostali z Maďarska primárnu pomoc na to, aby sme mohli splatiť najnaliehavejšie dlžoby. Na druhej strane sme na základe Vašich realizovaných prísľubov mohli prevziať nové záväzky. Vďaka tomu sme po viactýždňovej prestávke znova získali voľnosť konania a mohli v našej činnosti pokračovať o to intenzívnejšie. Willy sa so svojím nadriadeným dohodol, že počas

¹³³ Ide o Bulharsko. Aj napriek tomu, že bolo spojencom nacistického Nemecka a v krajine platili tvrdé protizidovské zákony, bulharskí židia neboli v skutočnosti deportovaní do Poľska. Pozri: Rychlík, J.: Perzekúcia a záchrana bulharských židov v rokoch 1940-1944. *Studia historica Nitrensia* VIII/1999, s. 179-204.

¹³⁴ V Bulharsku od januára 1943 pôsobil ako poradca pre riešenie židovskej otázky Theodor Dannecker, Eichmannov spolupracovník, ktorý presadzoval radikálne riešenie židovskej otázky. Pozri: Steur, C.: Theodor Dannecker: Ein Funktionär der „Endlösung“. Klartext, Essen 1997, s. 92-113.

¹³⁵ V čase, keď Fleischmannová písala tento list, slovenská vláda sa na svojom zasadnutí 8. marca 1943 uzniesla preskúmať pracovné výmery židovským osobám a tam, kde to bude možné, navrhla odobrať ich. Osoby zhavené výnimiek mali byť preraďované do židovských pracovných táborov.

jeho neprítomnosti sa nesmie nič podniknúť. Až dovtedy musíme byť v plnej pohotovosti, lebo – ako ukazujú minulé skúsenosti – nemali by sme sa oddávať nijakým nezmyselným ilúziám; rozhodujúcim bude splnenie Vám známeho predpokladu. Musíme si byť vedomí toho, že pred nami sú ešte vysoké hory a že vnútorná atmosféra tu veľmi prispieva k tomu, aby sa do popredia vždy stavalo naše utrpenie, resp. vnútornú spokojnosť odreagovať na nás¹³⁶. Avšak napriek tomu si myslím, že Vám môžem celkom zodpovedne povedať, že považujem za celkom možné dosiahnuť náš cieľ, samozrejme, nepostačí naša vlastná práca, sila a iniciatíva, ale rozhodujúce bolo a vždy bude porozumenie našich priateľov pre našu situáciu, to, že nám pomáhajú spôsobom, ktorý poznáte. S takto spojenými silami sa nám podarí v tomto strašnom boji zase zvíťaziť.

Ako sme už oznámili, má nás v polovici apríla znova navštíviť Willy. Oznámi nám svoje želania, ktoré istotne nebudú malé. Takisto dosť vysoké sú záväzky, ktoré musíme prevziať voči iným rozhodujúcim činiteľom; žiaľ, na tom sa však nedá nič zmeniť, lebo podmienky nestanovujeme my. Počas našej práce sme našli naozaj dobrých spolupracovníkov, ktorí aj bez záväzkov Kesef¹³⁷ pre nás pracujú. Takto sme si zabezpečili skupinu zainteresovaných a spolupracovníkov na dosiahnutie vytúženého cieľa. Súhrnne povedané: do budúcnosti máme dobré vyhliadky, pred sebou však máme obrovské úlohy.

Pokiaľ ide o knižnú akciu, prikladám Iwrit list¹³⁸ od môjho spolupracovníka. Dúfam, že aj v tomto smere dostanem Vašu odpoveď.

Ziwiah

Prešlo veľa mesiacov a naši Schlichim prichádzali iba s negatívnymi správami. Oznamovali iba tragické zistenie, že celý Generálny gubernát bol pozbavený Židov a že priatelia padli za obeť obnoveným deportáciám. Sme strašne zúfali, že všetky naše snahy, v ktorých naďalej pokračujeme, zostali bez výsledku, t. j. že musíme rátať s hroznou skutočnosťou, že všetci tamojší ľudia sú vydaní napospas úplnému zničeniu.

V týchto dňoch nám však priniesli správy, ktoré nás oprávňujú aspoň k slabej nádeji, že nejakí ľudia tam ešte žijú. Dostali sme asi 200 listov z Deblín-Irena a Konskawola v distrikte Lublin, kde sa okrem našich Židov nachádzajú aj belgickí, ktorí tam prišli v posledných týždňoch. Priložené listy, ktorých originály máme, podávajú názorný obraz o strašnom osude našich priateľov.

¹³⁶ Napriek tomu, že deportácie ustali, v slovenských novinách naďalej pokračovala protizhidská propaganda. Tá židov stále označovala za nepriateľov, ktorí sú zodpovední najmä za zlé ekonomickú situáciu krajiny.

¹³⁷ Aj bez finančných záväzkov.

¹³⁸ Písaný v hebrejčine.

Okrem toho Schlichim zistili, že v Bochni pri Krakove je ešte asi 4000-5000 poľských Židov, určitý počet sa nachádza v Stanislau. Pomoc je možná cez Schlichim a to absolútne bezpečným spôsobom, takže môžeme dostať potvrdenie o prijatých zásielkach. Z listov vidíte, ako naliehavo dôležitá je pomoc, je to jediná možnosť týmto spôsobom zachrániť život tamojších ľudí. Ďalej sa nám podarilo zistiť, že v Belžeci sa nachádzajú Jehudim z Lublina a v Malkuce aj z Varšavy, avšak iba veľmi málo, no i tam je možno pomôci'.

Najnovšie sme tam ihneď poslali Schlichim, aby sa všetkým priateľom bez rozdielu, z ktorej krajiny pochádzajú, zaslala okamžitá pomoc a musíme v tom nepretržite pokračovať, aby sme našich tamojších drahých zachovali pri živote. Okrem toho pokračujeme so všetkou energiou v pátracej činnosti, chceme dúfať, že sú ďalšie možnosti, ako nájsť ešte ďalších priateľov. Mierne počasie umožňuje Schlichim úspešnejšie pracovať. Čo sme schopní urobiť z vlastných prostriedkov, to, prirodzene, robíme; tie sú však veľmi obmedzené a preto Vás prosíme, aby ste nám pre pomoc na Poľsko prislúbili osobitné zvýšenie.

Situácia v Poľsku vyzerať takto: Tromi centrami sú Osvienčim, Birkenau, Lublin, v ktorých sú však iba zdraví, práceschopní muži a ženy. Z Birkenau sme pomocou Schlichim dostali 60 listov. Žiaľ, z nich vidíme, že aj v tomto tábore je úmrtnosť veľmi vysoká. Je to o to tragickejšie, že ide o mladých ľudí, ktorí prichádzajú o život sčasti z hladu, sčasti pre chorobu, veľa razy však použitím násilia.¹³⁹ Zo všetkých listov, nech už prichádzajú odkiaľkoľvek, čítame, že rodiny boli celkom od seba odtrhnuté a ľudia o sebe navzájom nevedia nič. Niekedy sa nám podarí nadviazať medzi nimi spojenie.

Takzvané rodinné transporty, teda starí, chorí a deti, sa nachádzali v Generálnom gubernáte a boli, ako už viete, opätovne vysídlení.¹⁴⁰ Informácie Schlichim vyznievajú v tom zmysle, že stopy vedú na druhý breh rieky Bug a to medzi Rawu Rusku a Przemysl. Bolo zistené, že tam boli dopravení, žiaľ, dodnes sa nám nepodarilo dostať nijaké správy. Počet tam vysídlených dosahuje približne jeden milión, ak nie viac.

Žiaľ, všetky naše možnosti sú veľmi malé, rovnako ako aj naše pomocné opatrenia. Avšak naša tuhá a nezlomná vôľa aj v tejto oblasti čosi dosiahnuť, nám dáva silu a odvahu ďalej kráčať touto cestou. Aj tu sa musíme spojenými silami snažiť o to, aby sme tento posvätný cieľ dosiahli.

¹³⁹ V koncentračných táborech v Osvienčime-Birkenau a Lubline-Majdanku, kde bolo sústredených najviac židov zo Slovenska, boli len malé nádeje na záchranu. Židov vraždili Cyklónom B v plynových komorách. V Lubline-Majdanku aj strelbou; 3. novembra 1943 bolo v areáli tábora zastrelených 17 000 väzňov. Pozri: Hradská, K.: Koncentračné tábory a slovenskí židia v nich, c.d.

¹⁴⁰ V tom zmysle, že boli povraždení a následne spoloplnení.

Končím pre dnešok s úprimnou prosbou k Bohu, aby nadchádzajúci sviatok Pesach¹⁴¹ znamenal pre nás všetkých oslobodenie zo strašnej poroby súčasného Mizraim.¹⁴²

Yad Vashem, Jeruzalem, SM 20/94

11.

1943, máj 9. V liste Salymu Mayerovi G. Fleischmannová oznamuje, že slovenská vláda hodlá obnoviť deportácie. Nemeckého poradcu však označuje za spoľahlivého partnera, v rukách ktorého je osud zvyšku slovenských židov. Jointu predkladá ďalší finančný rozpočet. Kvituje spoluprácu s katolíckymi duchovnými.

Práve v čase, kedy by bol mimoriadne dôležitý oveľa zabezpečenejší kontakt medzi nami, vznikli veľké ťažkosti v kuriérnej službe. Odvolávam sa preto na svoje predchádzajúce listy a prosím Vás, aby ste boli kedykoľvek pripravený tak, aby – keď kuriér príde – mohol so sebou zobrať Vaše správy.

Telefonicke ste informovaní o tom, že sme v prvej polovici apríla znova zažili ťažké otrasy. Dvaja poprední Raschas tejto krajiny nastolili v Memschalab-Sichah¹⁴³ požiadavku, aby sa bezpodmienečne, a to medzi 18. a 22. 4. t.r. obnovili deportácie; v tomto krátkom čase malo byť deportovaných 4 až 6 tisíc židov, zvyšok neskôr, avšak takisto v najkratšej dobe.

Ako viete, už rok znášame nekonečné ťažkosti. Tak naliehavo a tvrdo sme ešte s našou požiadavkou nenalievali. Začali sme sa teda na všetkých líniiach brániť a môžem Vám oznámiť niečo, čo aj nám samotným pripadá ako zázrak; totiž, že bolo možné vybojovať prestávku na oddych. V našom boji sme našli vo vláde i v jej okolí priateľov, ktorí sa za nás z naozaj čisto ľudských motívov prihovárali. Veľká časť tých, ktorých sme museli získať za svojich priateľov, boli takí, ktorých zaväzovali Vám známe predpoklady. Nemôžem opísať

¹⁴¹ Veľká noc.

¹⁴² Mizraim – bibl. Egypt. V tomto kontexte ide taktiež o krajinu tragédie.

¹⁴³ Dvaja najradikálnejší zástancovia riešenia židovskej otázky V. Tuka a A. Mach na zasadaní vlády 8. apríla 1943 nastolili ďalšie protizidovské opatrenia. V marci 1943 14. oddelenie ministerstva vnútra pripravilo návrh na etapovité riešenie židovskej otázky. Tuka na základe tohto návrhu preložil ďalší návrh, aby v dňoch 18.-22. apríla 1943 boli vypravené štyri transporty, v ktorých mali byť zaradení príslušníci vojenských pracovných útvarov, židovských pracovných táborov, pracovných stredísk, ľudia zo starobincov a nemocníc, ako aj židovskí väzni. Tuka s týmto návrhom neuspel. Nenašiel preň podporu u členov vlastného kabinetu.